

La col·lecció digital de la Biblioteca de la Universitat Pompeu Fabra: els materials didàctics

Comunicació per a les 7es Jornades Catalanes de Documentació (4-6 de novembre de 1999)

Roger Esparó i Josep Sort
(Biblioteca de la Universitat Pompeu Fabra)

- ▶ [Introducció](#)
- ▶ [El Campus Global](#)
- ▶ [L'Aula Global i la col·lecció digital de la Biblioteca](#)
- ▶ [La Biblioteca com a centre de suport de l'Aula Global](#)
- ▶ [La col·lecció digital: un repte del present](#)
- ▶ [Conclusions](#)

Introducció

Un dels aspectes més importants del desenvolupament de la biblioteca digital de la Universitat Pompeu Fabra és, a més de l'oferta i la gestió de serveis virtuals, la formació de la seva col·lecció digital. I és sobre aquest tema que se centra aquesta comunicació, tot deixant voluntàriament de banda una presentació més àmplia sobre el conjunt dels serveis virtuals que ofereix la Biblioteca de la UPF als seus usuaris.

De la mateixa manera que el més important de les biblioteques presencials és la col·lecció de llibres i revistes que contenen, en la biblioteca virtual, com és aquest cas, la col·lecció digital esdevé també el centre de la qüestió, convertint-se en un nou paradigma de la Biblioteca.

La col·lecció digital de la Universitat Pompeu Fabra està integrada per diferents tipologies de materials: més de quatre-cents títols de publicacions en sèrie en text complet; gairebé un centenar de bases de dades en línia; publicacions digitals de la pròpia UPF, etc. En aquesta comunicació, però, només es tractarà sobre una d'aquestes tipologies: els materials didàctics en format digital que els professors preparen per a cada una de les assignatures dels diferents estudis que s'imparteixen a la Universitat.

El Campus Global

Per contextualitzar els materials didàctics de la Universitat Pompeu Fabra en el marc de la col·lecció digital de la Biblioteca, i tot el que representen en termes de canvi i de gestió, és imprescindible presentar, en primer lloc, l'eina a través de la qual aquests materials arriben als estudiants: el *Campus Global*, la intranet de docència de la UPF.

El *Campus Global* és un sistema integrat de programaris que arriben a l'usuari final a través d'una interfície web que ofereix a la comunitat universitària un únic espai d'informació, de gestió i de comunicació.

El *Campus Global* ofereix unes prestacions i uns continguts diferents per a cada usuari, segons sigui estudiant o professor, i segons el seu perfil: a quines assignatures està matriculat en el cas dels estudiants, i quines assignatures imparteix en el cas dels professors. Aquesta personalització de prestacions i continguts s'aconsegueix utilitzant un codi i una clau de pas individuals.

El *Campus Global* és un projecte iniciat a la Universitat Pompeu Fabra l'estiu del 1998 amb la clara voluntat d'oferir a professors i a estudiants una eina que contribueixi a la millora de la docència i de l'estudi mitjançant l'ús de les noves tecnologies. Actualment, es troba en plena fase d'expansió ja que té previst abastar tota la comunitat universitària al finalitzar el proper curs acadèmic 2000-2001. En aquest curs 1999-2000 en què ara ens trobem, ja hi participa el 50% dels estudiants i tots els professors que imparteixen les assignatures corresponents.

L'Aula Global i la col·lecció digital de la Biblioteca

El *Campus Global* suposa una eina extraordinària per a la docència ja que permet que els professors puguin complementar les seves classes presencials amb l'*Aula Global*. L'*Aula Global* és una aula virtual que els estudiants poden utilitzar en el moment que ho necessiten i des del lloc que desitgen, ja que només els cal un ordinador connectat a Internet. Els alumnes disposen d'una *Aula Global* per a cada assignatura que estudien.

L'*Aula Global* conté:

- ▶ Informació: descripció de l'assignatura, el programa, el centre, el professor, etc.
- ▶ Funcionalitats de comunicació: correu electrònic amb el professor, amb els companys de classe, etc.
- ▶ Documentació: bibliografia recomanada, materials d'estudi, exàmens d'anys anteriors, glossaris, pràctiques, etc.

Així, doncs, els estudiants tenen a la seva disposició en suport digital i permanentment gran part dels materials necessaris per preparar-se les seves assignatures. És en aquest apartat on la Biblioteca juga un paper essencial ja que ha esdevingut el centre de suport i de referència de què disposen els professors per crear i per fer arribar aquests materials als seus alumnes i, en alguns casos, a tota la comunitat universitària. Aquesta posició central ha significat per a la Biblioteca assumir la tutela, des de l'inici i des d'una posició global, del desenvolupament de la col·lecció digital dels materials didàctics.

La irrupció dels materials didàctics digitals és una de les novetats més importants que s'han produït en les biblioteques universitàries en els darrers anys, i constitueix un repte per al paper que aquestes jugaran a les universitats el proper segle XXI. La participació activa de la Biblioteca en el desenvolupament de la col·lecció digital de materials didàctics significa un pas més en la integració de la Biblioteca en l'activitat docent de la Universitat.

També significa, però, un gran repte d'organització i de gestió per part de la Biblioteca.

La Biblioteca com a centre de suport de l'Aula Global

En primer lloc, cal destacar que el desenvolupament del *Campus Global* no ha estat un projecte iniciat des del si de la Biblioteca sinó que és fruit d'un projecte institucional impulsat pels òrgans de govern de la Universitat amb una voluntat globalitzadora.

El més important és que, en aquest projecte, que incumbeix la Universitat sencera, s'ha assignat a la Biblioteca un rol destacat com a centre de suport de

la docència. Aquesta decisió inicial s'ha traduït en el fet que la Biblioteca ha col·laborat des d'un bon principi en la concepció general del sistema i ha pogut incidir en tot allò que pot ser fonamental per al futur de la col·lecció digital.

Les noves funcions que la Biblioteca ha hagut d'assumir són les relatives a participar activament en la creació de materials didàctics, a gestionar els drets d'autor d'aquells materials de tercers que s'hi incorporen, a publicar-los, i a conservar i garantir-ne la preservació.

El fet que la Biblioteca actuï de centre de suport no significa que centralitzi tot el procés. Els professors de la Universitat poden, en tot moment, ser autònoms. És a dir, poden crear els seus materials didàctics i publicar-los directament en el Campus Global. La Biblioteca els proporciona les directrius, l'assessorament i l'assistència que necessitin per fer-ho.

Vegem a continuació com es concreta efectivament aquest suport:

a) Creació de materials didàctics

A la Universitat Pompeu Fabra es distingeixen dues tipologies de materials didàctics: aquells materials que constitueixen unitats independents --un article de revista, una fotografia, un esquema, etc.-- amb la voluntat expressa del professor que arribin als estudiants de forma aïllada; i aquells materials, que anomenem Unitats didàctiques, que són conjunts de documents units per una estructura original creada pel professor amb la intenció que arribi als estudiants com una sola unitat (el més semblant a un manual).

La Biblioteca dóna suport als professors en tot allò que fa referència a la creació de materials didàctics: selecció i localització de materials que es volen recomanar i adquisició d'aquells que no es troben a la pròpia Biblioteca. D'altra banda, la Biblioteca ha elaborat també una guia d'estil per tal de facilitar-los l'elaboració d'Unitats didàctiques --com fer cites, com anomenar els fitxers, etc.-- a la qual poden accedir en línia des del mateix *Campus Global*.

b) Gestió dels drets d'autors

La gestió dels drets d'autor és també una altra nova funció assumida per la Biblioteca. En aquest cas, la Biblioteca actua en una doble vessant: per una banda, com a centre consultor, d'acord amb les indicacions de l'Assessoria Jurídica de la Universitat, per a tots els temes relacionats amb la protecció de la propietat intel·lectual dels materials didàctics que es posen a l'abast dels estudiants; i, per una altra part, gestionant, a petició dels professors, l'obtenció dels drets d'autor de tots aquells materials de tercers que cal incorporar a la col·lecció digital.

La Universitat ha decidit, així, aplicar una política clara i transparent de respecte als drets de propietat intel·lectual dels materials, d'acord amb la normativa vigent, a l'hora de publicar documents en els seus servidors. Amb aquesta finalitat la Junta de Govern ha aprovat una normativa específica interna de la qual el Campus Global ha de ser la principal garantia.

c) Tractament i publicació dels materials

S'han definit uns formats concrets per publicar els materials. S'han elegit els formats estàndards i amb més possibilitats de futur --PDF, GIF, JPEG, HTML, etc. Tenint també en compte els requeriments relacionats amb la conservació i preservació posteriors, el fet d'utilitzar un nombre reduït de formats resulta avantatjós, ja que, si fos necessari, facilitaria la seva reconversió en noves versions o en nous formats.

Per altra banda, també s'ha posat molt d'èmfasi en la definició de la nomenclatura dels fitxers i en la definició de l'estructura dels directoris, aspectes molt importants per tal de facilitar la gestió dels fitxers.

Tots els materials didàctics són accessibles, al llarg de tot el curs acadèmic, per als estudiants que estan matriculats en les assignatures corresponents i per als professors que n'imparteixen la docència. I l'accés, com ja ha estat dit, es fa a través de l'*Aula Global*.

A més, una part d'aquests materials didàctics, aquells dels quals la Biblioteca ha obtingut l'autorització del titular dels drets d'autor per posar-los a disposició de tota la comunitat universitària i de forma permanent, reben un tractament tècnic afegit: es cataloguen i es classifiquen i es creen els enllaços corresponents en el catàleg, per fer-los accessibles des de la interfície web de consulta del catàleg. D'aquesta manera, s'ofereixen a tots els membres de la comunitat universitària i s'integren de forma permanent en la col·lecció digital de la Biblioteca.

d) Preservació i conservació

La conservació i la preservació d'aquests materials és un tema important per a la Universitat. Un cop acabat el curs acadèmic, la Biblioteca fa una còpia en CD-ROM de tots els materials didàctics (tant dels que tenen l'accessibilitat restringida a l'Aula Global i al curs acadèmic, com dels que tenen una accessibilitat estesa a tota la comunitat universitària i amb un caràcter permanent) amb finalitats d'arxiu. Aquests CD-ROM permetran veure en el futur l'evolució dels materials utilitzats en les diferents assignatures i en els diferents estudis.

La col·lecció digital: un repte del present

En aquesta comunicació, s'han presentat únicament els aspectes de la gestió d'una tipologia de documents de la col·lecció digital de la Biblioteca de la UPF perquè s'ha cregut que podia ser la part de més interès per a la resta de professionals. Però no podem oblidar que, a la pràctica, aquests documents conviuen amb molts altres tipus de documents electrònics que la Biblioteca gestiona dia a dia.

Igual que passa amb la col·lecció en paper, la col·lecció digital s'incrementa contínuament amb noves tipologies de documents que cal organitzar, als quals cal donar forma i facilitar-ne l'accessibilitat als usuaris.

La complexitat de l'adquisició, la creació, la conservació i l'accés d'aquests materials fa que canviïn contínuament els procediments tradicionals de tractament dels documents. En una mateixa col·lecció, hi trobem publicacions electròniques que estan carregades en servidors propis i altres que únicament són d'accés remot, documents amb limitació d'accés per control de números IP i altres amb control mitjançant una clau de pas, publicacions restringides a un sector determinat dels usuaris i altres públiques i accessibles a tothom, etc.

Conclusions

La formació de la col·lecció digital és un procés complex, però imparabile i necessari a la vegada. Ha esdevingut un tema estratègic per a la Biblioteca.

Un dels principals aspectes que ara per ara pot constituir un fre al desenvolupament de la col·lecció digital són, ara per ara, els costos econòmics, tant per a la seva creació (digitalització, disseny de nous materials, equipaments sofisticats, etc.), com per a la seva adquisició (signatura de llicències no sempre beneficioses per a les biblioteques, cost dels drets d'autor, etc.). Amb molta probabilitat, però, en el futur, molts procediments s'estandarditzaran i, en conseqüència, el producte final tindrà un preu menor.

Però el que és innegable és que la col·lecció digital representa un clar benefici per als usuaris i per al compliment de la missió de la biblioteca. La col·lecció digital està esdevenint un dels factors de canvi en el rol i les funcions dels bibliotecaris, alhora que enforteix la posició estratègica de la biblioteca en la universitat en què s'inscriu.

